

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Vladimír Naxera
Článok / Article: Zobrazování korupce v programatice českých politických stran v průběhu postkomunistického vývoje
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

NAXERA, V. 2015. Zobrazování korupce v programatice českých politických stran v průběhu postkomunistického vývoje. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 18, č. 1, 2015. ISSN 1335 – 2741, s. 57-85. Dostupné na internete: http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2015/NAXERA.pdf.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

ZOBRAZOVÁNÍ KORUPCE V PROGRAMATICE ČESKÝCH POLITICKÝCH STRAN V PRŮBĚHU POSTKOMUNISTICKÉHO VÝVOJE

PERCEPTION OF CORRUPTION IN THE ELECTORAL PROGRAMS OF THE CZECH POLITICAL PARTIES DURING THE POST-COMMUNIST DEVELOPMENT

Vladimír Naxera*

ABSTRACT

In this study the author deals with a perception of corruption in the Czech Republic. According to many authors, he acknowledges distinctions between two levels of discourses – one related to political elites, the other one to society. This study is focused on elite discourse, specifically on discourse within electoral programs of the political parties – the author presents results of both qualitative and quantitative content analysis of electoral programs of four Czech political parties (ODS, KDU-ČSL, ČSSD, KSČM) in this text. The main goal is to show how the topic of corruption has changed during the post-communist development, whether is the corruption seen as related to the process of privatization of an ex-state property, and whether (and how) perception of corruption has changed in response to concrete events (like particular corruption cases or so-called opposition agreement 1998-2002). The development of the perception of corruption is therefore put into the context of general political development in the Czech Republic.

Key words: corruption, perception of corruption, political parties, electoral programs

Úvod

Jednou ze zásadních otázek spojených s výzkumem tématu korupce je vnímání korupčního jednání. A to jak ze strany veřejnosti, tak ze strany politické reprezentace. Mnoho existujících výzkumů totiž ukazuje, že se tyto dva diskurzy mohou zásadně odlišovat. (Karklins, 2005; Uslaner, 2008a; Uslaner, 2008b a další) Vnímání korupce je předmětem řady výzkumů, přičemž exkluzivní místo

* PhDr. Vladimír Naxera, Ph.D., působí jako odborný asistent na Katedře politologie a mezinárodních vztahů, Fakulta Filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, Sedláčkova 38, 306 14 Plzeň, Česká republika, e-mail: vnaxera@kap.zcu.cz.

mezi citovanými výsledky průzkumů mají data indexu vnímání korupce (Corruption Perception Index – CPI), který každoročně sestavuje organizace Transparency International.

Text je zamýšlen jako dílčí příspěvek ke vnímání a zobrazování korupce v rámci diskurzu politických elit v České republice. Vnímání korupce v rámci tohoto diskurzu je možné zachytit analýzou projevů politiků, vládních prohlášení, stranických programů atd. Konkrétním cílem textu je zjistit, jakým způsobem je prezentováno téma korupce právě ve stranických programech. Nejde tedy o analýzu celkového pohledu politických stran a jejich představitelů na fenomén korupce, ale pouze o součást tohoto pohledu. Velká část textu je proto věnována kvantitativní a kvalitativní obsahové analýze volebních programů vybraných politických stran (viz níže) pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v období od pádu komunismu do zatím posledních voleb roku 2013. Pozornost bude věnována tomu, zda a případně jakým způsobem docházelo k propojování tématu korupce s procesem postkomunistické privatizace státního majetku, což je téma, které bývá ve spojitosti s korupcí v postkomunistických zemích zdůrazňováno velice často. (srov. Reed, 1999a; Holmes, 2003; Sedláčková, 2012 a řada dalších) Text se ale zaměří také na to, zda je v programech korupce vnímána jako nahodilé selhání nemnohých úředníků, nebo zda je považována za nebezpečný fenomén, v jehož rámci netransparentní byznys a osobní zájmy srůstají s veřejným postavením konkrétních osob, dále na to, jak se vnímání korupce postupem času proměňovalo, zda a jak reagovalo na konkrétní politický vývoj (například fungování tzv. opoziční smlouvy v letech 1998 – 2002 nebo konkrétní známé korupční kauzy) a zda koresponduje s vývojem prezentování korupce v rámci jiného diskurzu, konkrétně v rámci médií.

1 Vnímání korupce v České republice

Vnímání korupce v České republice prošlo od počátku 90. let do současnosti značnou proměnou. Můžeme konstatovat, že v prvních letech existence první vlády **Václava Klause** nebyla korupce (i přes zřejmé povědomí o korupčních problémech v průběhu transformace) příliš častým předmětem vládních prohlášení. (Reed, 1999a) Častou argumentací bylo navíc v československém/českém případě tvrzení, že korupce je cena, kterou je nutné zaplatit za rychlý průběh privatizace. Privatizace v Československu byla do velké míry podřízena specifické filosofii, která hlásala, že úzce pojatá

ekonomika a rychlé dokončení privatizace mající za cíl vybudování soukromého vlastnictví a trhu mají „[...] přednost před zákonem a morálkou.“ (Reed, 1999b, s. 148) I přes mnoho indicií a důkazů o korupci v průběhu privatizace po dlouhou dobu nebylo mnoho vládních představitelů ochotných tento problém přiznat, případně jej bagatelizovali. Ani v rámci společnosti ale nebyla v počátku 90. let korupce vnímaná jako zásadní problém. (srov. Frič, 1999) Postupem času se však korupce stala nedílnou součástí politických prohlášení a dokumentů na nejrůznějších úrovních (rozsáhleji například v souvislosti s volbami roku 2002 následujícími po čtyřech letech tzv. opoziční smlouvy), spolu s tím se objevují deklarace vyjadřující ochotu politických představitelů korupci řešit. Téma korupce se také stává nedílnou součástí veřejné debaty.

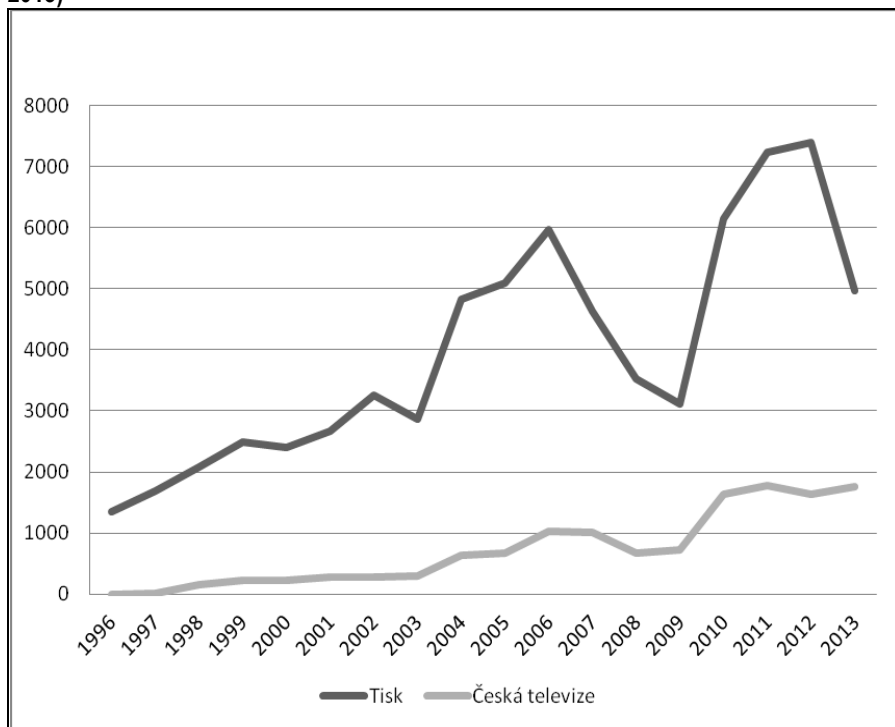
Percepce korupce se od 90. let do současnosti proměňovala, což je patrné jak v rámci politických prohlášení, tak například na četnosti zobrazování korupce v médiích. V rámci českých médií můžeme od poloviny 90. let¹ nalézt tendenci ke kvantitativní změně v referování o korupci. V tisku i ve veřejnoprávní televizi došlo od poloviny 90. let ke zřejmé kvantitativní proměně a počet zpráv věnujících se korupci má dominantně stoupající tendenci. Ve vysílání České televize byla v letech 1996–1997 téměř nevyskytujícím se námětem, později začalo množství pořadů narážejících na tuto tematiku stoupat. Srovnáme-li tisk a televizi, je zpočátku patrné období nárůstu zpráv a článků věnujících se korupci, následuje mírný pokles (v tisku v letech 2007–2009, v ČT 2008–2009), po němž přichází opět růst s vrcholem roku 2012, kdy počet článků nabýval zejména v souvislosti s kauzou zatčeného středočeského hejtmana **Davida Ratha**, ale také s trojicí bývalých poslanců Občanské demokratické strany **Petrem Tluchořem**, **Ivanem Fuksou** a **Markem Šnajdrem**² a dalšími kauzami. Z dat vyplývají dvě zajímavé věci – jednak ta, že čtyři hlavní celostátní deníky (Mf Dnes, Právo, Lidové noviny a Hospodářské noviny) vykazují velmi obdobné tendence v růstu či poklesu množství zpráv věnujících se korupci (s dodatkem, že výskyt článků na toto téma je v Mf Dnes

¹ Archiv databáze Anopress IT, odkud jsou čerpána níže prezentovaná data, sahá pouze do roku 1996.

² Podle státního zastupitelství tito poslanci přijali úplatek v podobě lukrativních postů ve státních firmách výměnou za to, že se vzdají mandátu a nebudou se tak účastnit projednávání zákona, na který měli odlišný názor oproti názoru jejich strany a celé vládní koalice. „Trafiky“ jim měl nabízet tehdejší premiér **Petr Nečas**. Na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu však byla trojice bývalých poslanců zproštěna obvinění s odůvodněním, že nemohou být stíháni za údajné trestné činy, které se udály do okamžiku složení jejich mandátu – šlo tedy o činy poslanců, které chránila poslanecká imunita. (více také Naxera, 2014)

vyšší než v ostatních, ale z grafu 2 je patrné, že kopíruje obdobný vývoj, byť s odstupem od dalších deníků), dále potom zjištění, že ačkoli léta 1998–2002, kdy došlo k uzavření tzv. opoziční smlouvy, bývají obecně pojímána jako období, ve kterém došlo k rozmachu korupce a klientelismu (Kopeček, 2013, s. 295; Kopecký, 2012; Naxera, 2014), nezaznamenali bychom v těchto letech nijak výraznější nárůst zpráv zaměřených na korupci, než v ostatních obdobích.

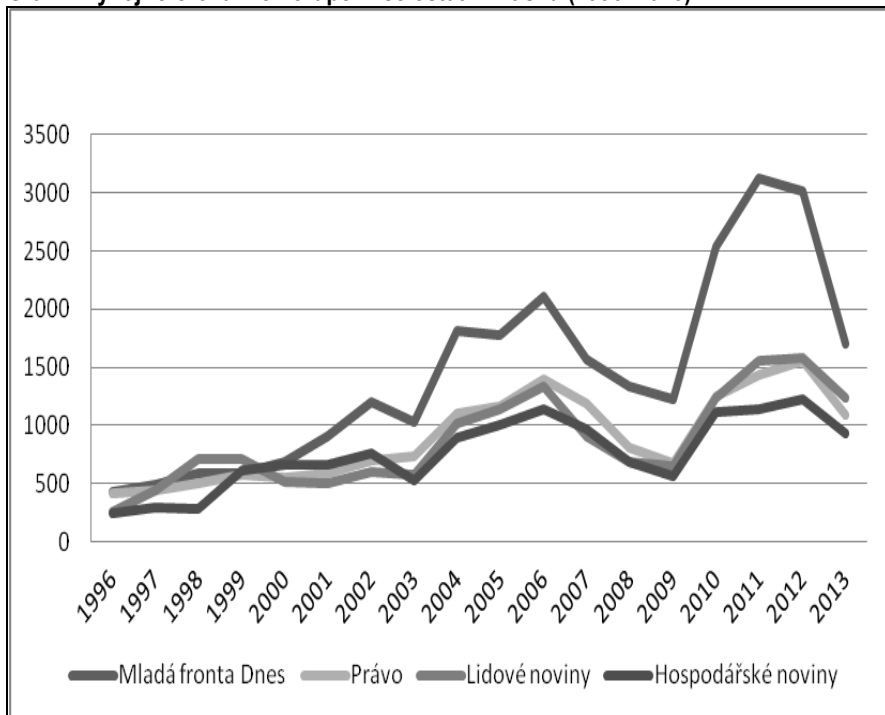
Graf 1: Vývoj referování o korupci v celostátním tisku a veřejnoprávní televizi (1996–2013)³

Zdroj: zpracováno autorem

³ Graf zobrazuje počet článků v tisku (celkový součet Mf Dnes, Práva, Lidových novin a Hospodářských novin) a reportáží ve veřejnoprávní televizi (celkový součet všech kanálů ČT), které obsahují některé ze slov „korupce“, „korupční“, „úplatek“ nebo „klientelismus“.

Graf 2: Vývoj referování o korupci v celostátním tisku (1996–2013)⁴

Zdroj: zpracováno autorem

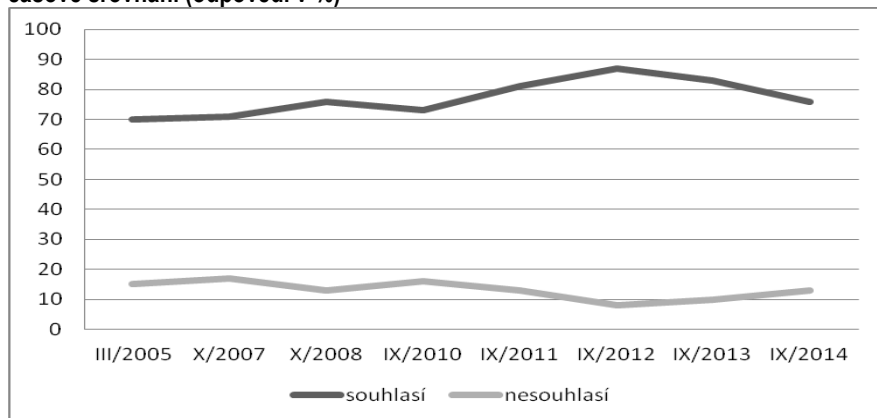
Zajímavý je nejen mediální, ale i veřejný diskurz. Odhlédneme-li od úplatkářství a drobné korupce na úrovni úřadů, ve veřejné debatě rezonuje často paušalizující přesvědčení o „zkorumpovanosti elit“ a nutnosti jejich výměny⁵ – debatu ohledně nutnosti potírat velkou politickou korupci je možné zaznamenat vždy po odhalení a medializaci korupce mezi vyššími politickými představiteli – v nedávné době například v souvislosti s již zmiňovanými třemi exposlanci ODS. „Klíčový problém [v rámci vnímání korupce českou veřejností] nepředstavuje zneužívání postavení jednotlivými nižšími úředníky při poskytování veřejných služeb, ale zneužívání veřejných prostředků

⁴ Graf zobrazuje počet článků obsahující některé ze slov „korupce“, „korupční“, „úplatek“ nebo „klientelismus“.

⁵ I proto můžeme často nalézt apel na nutnost této výměny zkorumpované elity u nových politických stran, které usilují o vstup do parlamentu (tohoto jsme si mohli všimnout v případě Věcí veřejných i ANO – viz níže).

prostřednictvím manipulovaných veřejných zakázek či různých dotací. Klíčovou roli zde přitom hraje propojení byznysu s politickou reprezentací a špičkami státní správy.“ (Transparency International – Česká republika, 2013) Toto přesvědčení se výrazně promítá do vnímání fungování demokratického režimu. (srov. Linek, 2010) O propojení byznysu a politiky je přesvědčena velká část společnosti – 69 % respondentů roku 2013 odpovědělo, že klientelismus a nepotismus ve veřejné správě a jejich vyšších patrech považují za škodlivé pro podnikání. To koresponduje se starším průzkumem Asociace malých a středních podnikatelů a živnostníků z roku 2010, v jehož rámci uvedlo 60 % dotazovaných živnostníků, že bez korupce či známostí nelze získat veřejnou zakázku. (Transparency International – Česká republika, 2013; srov. také Česká televize, 2011) Kromě propojení byznysu a politiky je velká část respondentů v ČR přesvědčena o nelegálním financování politických stran – v tomto smyslu odpovědělo 81 % dotázaných. (Transparency International – Česká republika, 2013) Podle výzkumů z roku 2014 je toto číslo obdobné. (CVVM, 2014, s. 2)

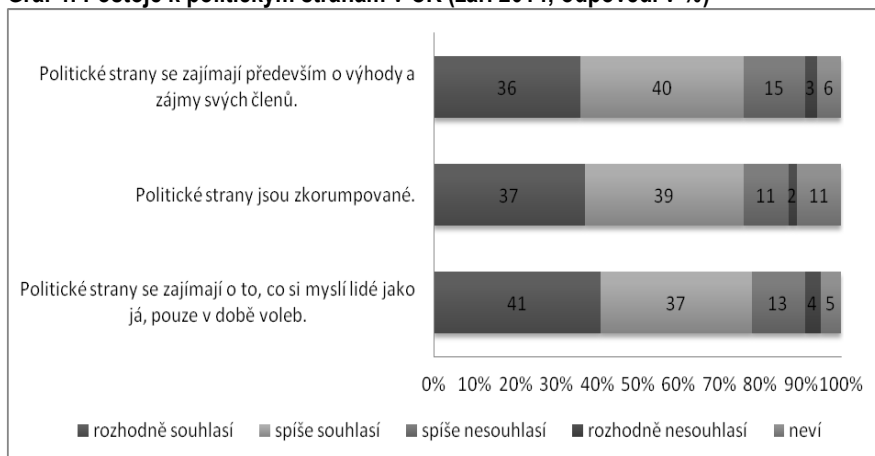
Graf 3: Souhlas a nesouhlas s výrokem, že politické strany jsou zkorumpované – časové srovnání (odpovědi v %)⁶

Zdroj: CVVM (2014, s. 6)

⁶ Čísla udávají součet odpovědí „rozhodně + spíše souhlasím“ a „rozhodně + spíše nesouhlasím“. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

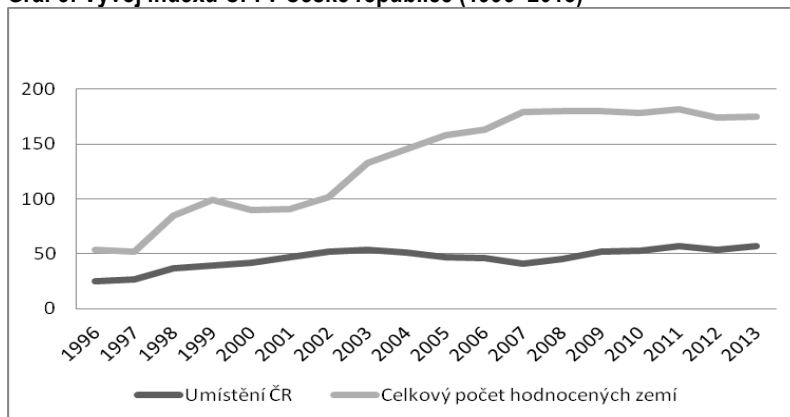
Graf 4: Postoje k politickým stranám v ČR (září 2014; odpovědi v %)

Zdroj: upraveno podle CVVM (2014, s. 2)

Vnímání rozšíření korupce posílilo v rámci veřejnosti v případě ČR zejména od roku 2009, kdy Česká republika klesla v žebříčku CPI o několik příček. Tuto pozici drží více méně dodnes (srov. graf 5).

Graf 5: Vývoj indexu CPI v České republice (1996–2013)⁷

Zdroj: Transparency International

⁷ Žebříček CPI se sestavuje od roku 1995. V tomto prvním roce ale nebyla ČR součástí výzkumu.

2 Zobrazení korupce v programatice českých politických stran

Výše jsem naznačil, že se téma korupce postupem času pevně usadilo ve společenském diskurzu. Proměnu vnímání korupce v průběhu postkomunistického vývoje jsem demonstroval na příkladu tisku a veřejnoprávní televize. Zajímavý vývoj vnímání korupce bychom našli i v jiném než mediálním kontextu. V rámci této kapitoly představím výsledky obsahové analýzy stranických programů. Korpus pro tuto analýzu je tvořen volebními programy pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v letech 1996, 1998, 2002, 2006, 2010 a 2013 a do České národní rady v letech 1990 a 1992. K analýze byly vybrány programy čtyř politických stran – Občanské demokratické strany (ODS), Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové (KDU-ČSL), České strany sociálně demokratické (ČSSD) a Komunistické strany Čech a Moravy (KSČM). Hlavním důvodem této volby je zejména to, že jde o strany kandidující celorepublikově a stabilně přítomné v rámci českého stranického systému. I když některé z nich sice dočasně volebně neuspěly (ČSSD 1990 a KDU-ČSL 2010), přesto kandidovaly a v následujících volbách dokázaly tento neúspěch překonat. Výhodou tohoto výběru je, že v případě, kdy by došlo v průběhu postkomunistického vývoje k výrazné změně percepce korupce ve stranických programech, dokáže ji odhalit, což by neumožnilo zařazení stran spojených zejména s 90. léty (např. Občanské demokratické aliance) nebo pouze s nejnovějším vývojem (ANO 2011, Věci veřejné, TOP09 atd.). Zájem této části se soustředí na to, zda a jakým způsobem je korupce zobrazována, jak se z kvantitativního i kvalitativního hlediska proměňuje přítomnost tématu korupce v programech, s jakými společenskými a politickými fenomény je korupce spojována, co je považováno za příčiny korupce atd.

2.1 Volby 1990

Volby roku 1990 byly specifické a měly dominantně úlohu plebiscitu o odstranění komunistického a zavedení demokratického režimu. Politické strany ve svých programech pro tyto volby (srov. ČSL, 1990; ČSSD, 1990; KSČ, 1990)⁸ korupci neřeší přímo a ani v náznacích. Programy jsou orientované spíše na proklamaci nutnosti radikální politické, ekonomické a sociální

⁸ Není zahrnuta ODS, která v té době neexistovala.

přestavby země. Jednotlivé strany tedy deklarovaly zejména takové věci, jako je nutnost vybudování demokratických institucí, odstátnění majetku, přeorientování zahraniční politiky atd. V mezidobí mezi pádem komunismu a prvními svobodnými volbami, navíc v čase, kdy se ještě naplno nerozběhl privatizační proces, nebyla korupce ve srovnání s jinými velkými otázkami tím hlavním tématem k řešení.

2.2. Volby 1992

Jistý posun by bylo možné předpokládat v programech k parlamentním volbám z roku 1992. Tyto programy byly do velké míry ovlivněny procesem privatizace, který otevřel řadu korupčních příležitostí. (srov. např. Reed, 1999a; Sedláčková, 2012; Holmes, 2003 a řada dalších) I přesto bychom v programech přímé zmínky o korupci téměř nenašli. Jedinou výjimkou je program ODS, nicméně ODS nevztahovala problém korupce k postkomunistickému vývoji ani privatizačnímu procesu, ale ke komunistické minulosti. ODS konstatuje, že v rámci komunistického režimu vznikla „[...] v oblasti hospodářství a sociálních služeb rozsáhlá pololegální a ilegální, šedá a černá zóna, v níž vládl snad ještě větší chaos, šlendrián, zlodějina korupce a libovůle, než ve sféře státní.“ (ODS, 1992, nestr.) V programu je přítomná obhajoba privatizačních opatření doposud prováděných koalicí s účastí nově vzniklé ODS, přičemž nejsou zmíněny negativní projevy převodu majetku, korupci nevyjímaje. Toto dobře koresponduje s některými výroky vládních představitelů, které spočívaly v bagatelizaci indicií i důkazů o korupci v rámci privatizace. Můžeme v tomto místě zmínit známý citát **Václava Klause**, kterým obhajoval způsob privatizace navzdory korupčním skandálům těmito slovy: „*Projíždí-li dálnicí za určitý časový interval stovky tisíc aut a několik desítek jich havaruje, je to sice věc dost neradostná, ale nikdo z nás to jistě nebude považovat za totální selhání silničního provozu.*“ (Klaus cit. dle Reed, 1999b, s. 157) Situaci, kdy privatizace nebyla ošetřena dostatečným zákonodárstvím (Holmes, 2003), komentoval tehdejší privatizační ministr **Tomáš Ježek** slovy, že aplikovat „*normální zákony*“ na proces privatizace je nepřipustné a privatizace je prováděna pro to, aby po jejím konci „*normální zákony*“ mohly začít platit. (dle Reed, 1999a, s. 160–161) Ze strany ODS a vládních představitelů je tedy patrný trend směřující k přecházení závažnosti korupce a slepých míst normativního systému, jejichž existence usnadňovala nelegální obohacování.

KDU-ČSL, která nebyla před volbami roku 1992 vládní stranou, korupci také

ve svém programu přímo nezmínila, pouze konstatovala vědomí si toho, že privatizace je doprovázena řadou problémů, nicméně provedení privatizace obhajovala jako nutné. (KDU-ČSL, 1992) Výrazněji kritizovala některé negativní aspekty privatizace levicová opozice. KSČM ve svém programu uvádí, že neodmítá princip soukromého podnikání a privatizaci státního majetku, ale je „[...] proti tomu, aby se majetek hluboko pod cenou rozprodával těm, kteří se o jeho vznik nijak nezasloužili.“ (KSČM, 1992, nestr.) Explicitní zmínku o korupci však nenalezneme. Obdobně je tomu i u druhé opoziční strany, ČSSD, která v rámci kapitoly Privatizace konstatovala, že nezvládnutí organizace průběhu privatizace otevřelo „[...] prostor pro spekulanty.“ (ČSSD, 1992, s. 13) Podle strany je také třeba přejít k „[...] nekompromisním postihům těch, kteří svůj majetek získávají podvodným způsobem.“ (ČSSD, 1992, s. 13) V úvodu k programu se ČSSD věnovala stavu země, který považovala za kritický. Projevem této krize je mimo jiné „[...] růst finanční kriminality od tolerovaného rozkrádání dosud státního majetku až po zpronevěry, daňové úniky a úplatky.“ (ČSSD, 1992, s. 3) I bez explicitního zmínění pojmu korupce tak strana kritizuje proces ekonomické transformace jako proces, který otevřel řadu korupčních příležitostí, které jsou hojně využívány.

2.3 Volby 1996

Volby roku 1996 následovaly po období první vlády **Václava Klause**, které se kromě ODS účastnila také KDU-ČSL a Občanská demokratická aliance (ODA). V době existence této vlády došlo k uskutečnění hlavních privatizačních kroků. Na obhajobu doposud probíhající privatizace a jejich dopadů soustředila velkou část svého programu ODS. (srov. ODS, 1996) Stejně jako v předchozích volbách, ani nyní nejsilnější vládní strana nezmiňovala v programu negativní dopady transformace včetně korupčních příležitostí a jejich využívání. Jednu letmou zmínku o korupci bychom v programu našli, nicméně je vázaná na jednu konkrétní a specifickou oblast – trh bydlení. ODS tedy v programu neoznačuje korupci za rozsáhlý společenský problém.

Specifické zobrazení korupce nalezneme i ve volebním programu další vládní strany, KDU-ČSL. V úvodních prohlášeních je odstavec, v němž se strana hlásí ke konzervativnímu myšlení, zakončen dále nerozvedeným konstatováním, že se KDU-ČSL vrací „[...] k ideálu odvážné práce, která nesmí být znevažována podvodnými praktikami, protekcí nebo korupcí.“ (KDU-ČSL, 1996, s. 3) Rozsáhlá společenská korupce není tedy ani v tomto případě

tématem programu. Proces privatizace a její průběh nepovažuje strana ve všech ohledech za ideální, ale s korupcí či ilegálními ekonomickými aktivitami je nespojuje.

Opoziční ČSSD akcentovala před volbami roku 1996 korupci a její rozšíření ve společnosti důrazněji než vládní strany. Již v hlavních programových bodech v počátku programu strana deklaruje, že odmítá „[...] *smiřovat se s korupcí veřejných činitelů a růstem vlivu ekonomických mafií a [zavazuje se] bojovat proti nim účinnými zákony a institucemi [...].*“ (ČSSD, 1996, s. 1–2) Ochotu čelit korupci vrůstající do politické a byrokratické aféry a prorůstání sféry ekonomické a politické deklaruje ČSSD i dále v programu, kde píše: „*V sociálně ekonomické oblasti budeme působit proti srůstání mocných soukromých zájmů se státními a samosprávnými orgány, proti vytváření stínových ohnisek politického vlivu, fakticky i právně odňatých úřední i občanské kontrole. Jsme pro maximální veřejnost a zprůhlednění těchto vztahů, vyloučení jakéhokoliv politickomocenského vlivu zájmových skupin, který nemá zákonné oprávnění.*“ (ČSSD, 1996, s. 20) Zároveň je korupce výslovně spojována s organizovaným zločinem a je apelováno na její co nejpřísnější trestání. (ČSSD, 1996)

Také KSČM již v úvodu programu upozorňuje na korupci, kdy ji společně s dalšími negativními jevy přičítá předchozím pravicovým vládám. V reakci na slib Občanského fóra zavést svobodu a demokracii komentuje KSČM existující stav takto: „*Svoboda a demokracie jen pro bohaté, byrokracie pro všechny, růst zločinnosti, korupce a prostituce, omezení občanských a sociálních práv.*“ (KSČM, 1996, nestr.) Korupce je tedy spojená s dalšími jevy vnímanými jako patologické (zločinnost a prostituce) a je považována za následek postkomunistického vývoje. V souvislosti s ekonomickou transformací prováděnou pravicovými vládami KSČM požaduje „*[r]evizi privatizace, restituci a celého průběhu tzv. transformace. Povinné přiznání způsobu nabytého majetku a účinné řešení střetu zájmů.*“ (KSČM, 1996, nestr.) Korupce je tedy přímo provázána s postkomunistickou privatizací majetku. Stát by měl vykazovat „*[e]nergický postup při odhalování korupce, bez ohledu na zájmy mocných a majetných.*“ (KSČM, 1996, nestr.) V tomto požadavku je implicitně obsažené přesvědčení o tom, že privatizační korupce se účastnila také polistopadová politická elita.

2.4 Volby 1998

Předčasné volby roku 1998 proběhly po krátkém překlenovacím období

úřednické vlády jmenované po pádu vlády **Václava Klause**, který souvisel s odhalením problémů s financováním strany a rozkolem, který vyústil v odštěpení části občanských demokratů, kteří založili novou politickou stranu, Unii svobody. S problémy s financováním (spojenými zejména s tajným kontem strany ve Švýcarsku) se však před volbami roku 1998 nepotýkala pouze ODS (srov. Pšeja, 2005), ale i její dosavadní koaliční partneři, tedy ODA⁹ a KDU-ČSL. (Císař, Petr, 2007; Linek, Outlý, 2008; Linek, 2010) ODS se ve svém programu korupci věnuje jen okrajově, když příčinu korupce shledává v rozbujelém státu a přílišných pravomocích úředníků. (ODS, 1998)

V programu další strany, která se účastnila fungování **Klausova** kabinetu – KDU-ČSL – nalezneme také jedinou zmínku o korupci: *„Ve snaze o získání důvěry občanů ve spravedlnost považujeme za zásadní zápas se všemi druhy korupce, a to jak s její nejhrubší formou, t.j. s úplatky a protekcemi, tak s pololegálním spojováním veřejných funkcí se soukromým podnikáním a zneužíváním veřejné moci. Proto navrhuje novelizaci zákona o střetu zájmů. Chceme dbát na čistotu výkonu veřejných funkcí.“* (KDU-ČSL, 1998, nestr.)

KSČM ve svém programu zmiňuje korupci zejména s nedostatečnou právní úpravou podnikatelské sféry: *„Současná podnikatelská džungle bez jasných pravidel nahrává jen nelegálnímu kšeftaření, neoprávněnému obohacování a korupci.“* (KSČM, 1998, nestr.) KSČM se také v těchto volbách výrazněji vrací k privatizaci (podobně jako ČSSD), kterou stále spojuje zejména s nelegálním nabýváním majetku. Nelegální nabývání majetku by mělo být přísněji postihováno, KSČM dále požaduje *„[p]osílit zákonná ustanovení o střetu zájmů a tím zabránit propojování politické a hospodářské sféry nebo zneužívání postavení ve státní správě [...]“* (KSČM, 1998, nestr.) Stejně jako v případě KDU-ČSL je tedy zdůrazněno propojení veřejného postavení a veřejného zájmu se soukromým byznysem.

ČSSD se ve svém programu ve volbách roku 1998 proti korupci vymezila snad nejdůsledněji. Rozmach korupce spojuje s působením předchozích pravicových vlád a s privatizačním procesem: *„Praxe předchozích vlád, která vycházela z neudržitelné koncepce „slabého státu“, který „nic neuměl a za nic neodpovídal“, vedla k tomu, že dosud nebyl přijat zákon o vlastnictví státu a o hospodaření s ním stejně, jako nebyla stanovena žádná pravidla pro privatizaci státního majetku. Absence právního rámce ekonomické reformy vedla nejen k*

⁹ Není bez zajímavosti, že ODA byla stranou, která v prvních fázích privatizace spravovala velkou část privatizačních úřadů. (Reed, 1999a; Grzymala-Busse, 2007)

uvolnění soukromé dravosti čitelné z korupcí, tunelování a daňových úniků, ale především způsobila neúspěch ekonomické reformy [...]. Za neaktuálnější úkol budoucí vlády proto považujeme okamžitý zásah proti ekonomické kriminalitě a proti prorůstání organizovaného zločinu do dalších společenských struktur. Lhostejnost vůči praní špinavých peněz, korupci, daňovým podvodům, tunelování a dalším formám ekonomické kriminality musí skončit, protože tolerování těchto parazitních struktur by naprosto znehodnotilo úsilí o nápravu poměrů.“ (ČSSD, 1998, s. 4–5) ČSSD požaduje prověření privatizačních afér a ohledům za privatizací věnuje dále v programu celou kapitolu. (ČSSD, 1998) ČSSD je tedy přesvědčena o tom, že státní instituce jsou prorostlé organizovanou korupcí, což je důsledkem fungování předchozích vlád a neodpovědně provedeného privatizačního procesu.

2.5 Volby 2002

Velice zajímavé byly (nejen) ve vztahu k zobrazování korupce volby roku 2002, které byly výrazně ovlivněny tzv. opoziční smlouvou, v jejímž rámci byla v předchozích čtyřech letech menšinová vláda ČSSD výměnou za řadu ústupků (například post předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR pro **Václava Klause**) tolerovaná ze strany ODS, která představovala „smluvní opozici“. Toto období bývá často spojováno s prorůstáním organizované korupce, klientelismu a rozsáhlé stranické patronáže do politického systému a státních institucí. (srov. např. Kopeček, 2013; Kopecký, 2012; z publicistické literatury např. Tabery, 2008)¹⁰ Toto téma bylo vyzdviháváno také politickou opozicí, jejíž část se v průběhu volebního období spojila do tzv. Čtyřkoalice a následně ve volbách roku 2002 kandidovala pod názvem Koalice jako koalice KDU-ČSL a US-DEU. Právě tato formace ve svém programu (srov. Koalice, 2002) otázku korupce zdůrazňovala nejvíce.

Podívejme se nejdříve ale na vládní ČSSD, která zmiňuje v rámci programu korupci spíše okrajově v podobě hesel jako: „*Nemilosrdný boj proti korupci, ekonomickým mafím a zločinu vůbec*“, nebo „*Nikdy se nesmíříme s korupcí veřejných činitelů. Budeme proti ní bojovat zákony a institucemi, včetně zákonů proti praní špinavých peněz.*“ (ČSSD, 2002) S obdobím své vlády ČSSD korupci z pochopitelných důvodů nezmiňuje.

Opoziční strany (včetně „smluvní opozice“ ODS) byly ve vykreslení korupce

¹⁰ Zajímavé proto je, že (jak bylo uvedeno již výše) v tomto období se výrazně neproměnila mediální percepce korupce.

značně konkrétnější. ODS korupci spojovala zejména s ideovými východisky – jednak s otázkou daní, jelikož složitý daňový systém vede podle ODS (2002) ke korupci. V dalších částech programu ODS spojuje korupci především s počtem úředníků a jejich pravomocemi. *„Budeme bojovat s příčinami korupce, nejen s jejími projevy. Omezíme moc úředníka, a tedy i poptávku po jeho podplácení, neboť korupce a nepoctivost nezmizí kampaněmi, ale jen a jedině vymýcením jejich kořenů. Těmi jsou obrovská míra přerozdělování a obrovská míra regulací, zákazů a příkazů.“* (ODS, 2002, s. 19) ODS dále označuje předchozí vládu ČSSD za vládu, která hodlá zemi vrátit k socialismu a nesvobodě (ODS, 2002), s čímž souvisí i rozšíření korupce dané rozbujelým byrokratickým aparátem. Předmětem kritiky je tedy zejména drobná úřednická korupce. *„Příčinou korupce je byrokracie! Za vlády ČSSD výrazně přibýlo státních zaměstnanců a úřadů a jejich moc narostla. Před úřadem se z člověka opět stává prosebník a z úředníka mocný pán. Především to je důvodem tolik zdůrazňované korupce. Nikoli té virtuální, kterou „pěstují“ média [tedy zejména v médiích často probíraných velkých korupčních kauz], ale té skutečné, která je výsledkem nerovného vztahu občana a úředníka. [...] Čím méně byrokracie, tím více svobody a tím méně korupce!“* (ODS, 2002, s. 22) Ideová východiska se projevují ještě v jednom odlišném pojetí korupce, kterou ODS spojuje s principem redistribuce: *„Opět je umrtvována chuť člověka něco skutečného dělat a vydělávat si svou hlavou či rukama. Na státu závislý člověk levičákům vyhovuje. Je manipulovatelný a korumpovatelný.“* (ODS, 2002, s. 23) ODS tedy nekritizuje korupci ve vyšších politických a byrokratických patrech, ale spíše různé formy drobné korupce. Lékem v tomto ohledu mají být úpravy ve státní byrokracii a omezení redistribuce, což posílí lidskou svobodu a omezí korupci.

Program KSČM se v otázce korupce omezuje na obecná prohlášení o potřebě chránit občana před byrokracií a korupcí (KSČM, 2002) a zároveň volá po přísnějším postihování těch, kdo se korupce dopustili, a po účinnějším boji proti korupci, ke kterému by pomohlo i zavedení nových institucí (Nejvyšší správní soud, Finanční prokuratura, Finanční policie). (KSČM, 2002)

Nejvýrazněji ale téma korupce rezonovalo v programu opoziční Koalice, která mu věnovala celou jednu kapitolu. (Koalice, 2002) Tuto korupci navíc nespojuje pouze s drobnou úřednickou korupcí jako ODS, ale i s vyššími patry, když ihned v úvodu programu odkazuje k přesvědčení o existenci systémové korupce udržované mocnými a bohatými jedinci: *„Propojení úzké vrstvy majitelů moci s majiteli peněz a jejich pocit beztrestnosti se zasloužily o růst korupčního prostředí.“* (Koalice, 2002, s. 1) Cílem Koalice je *„[z]ápas se všemi druhy*

korupce (úplatky a protekce, pololegální spojování veřejných funkcí se soukromým podnikáním, zneužívání veřejné moci k osobním zájmům).“ (Koalice, 2002, s. 14) Boj proti korupci označuje Koalice nejen za politický manifest, ale zejména za celospolečenský zájem. Nabízí řadu konkrétních opatření, která by měla vést zejména k omezení struktury korupčních příležitostí. Konkrétní navrhovaná opatření nalezneme v několika rovinách. Ta první je spojená s korupcí v nižších patrech správy a policie, přičemž program navrhuje například reformu policejní inspekce nebo zcela konkrétní kroky jako bezhotovostní platbu při řešení blokových pokut. V souvislosti s vyššími politickými patry požaduje strana omezení imunity zákonodárců pouze na dobu výkonu mandátu. (Koalice, 2002, s. 14) Tím koaliční program ukazuje jasný názor, že korupce se týká nejen úředníků, ale i vysokých politických představitelů. Posílena má být i veřejná kontrola – zejména tím, že má být oslaben politický vliv na fungování veřejnoprávních sdělovacích prostředků. V souvislosti s korupčními příležitostmi Koalice prohlašuje, že „[j]e nezbytné vyloučit opakování politických kartelových smluv. V České republice je nutné budovat systém vládnutí založený na jasné odpovědnosti vlády a její kontrole ze strany opozice. Přirozeným důsledkem bude střídání vlád.“ (Koalice, 2002, s. 15) Nárůst korupčních příležitostí je tedy implicitně přičítán předchozím letům fungování tzv. opoziční smlouvy. Koalice ve svém programu zmiňuje také prvek klientelismu jako formy jednání nepřipustné stejně jako korupce, byť jej zmiňuje v úzkém kontextu zvyšující se potřeby zdravotní péče, díky čemuž se zvětšuje „[...] prostor pro klientelismus a korupci, zhoršuje se rovnost občanů v přístupu ke stejné kvalitní péči.“ (Koalice, 2002, s. 18) Pokud shrnu program Koalice, mohu říci, že kritizuje zejména organizovanou vysokou korupci, kterou přičítá vládě ČSSD a její smluvní opozici v podobě ODS, která neplnila kontrolní funkci opozice. Žádná ze stran již v těchto volbách neprovazuje otázku korupce s tématem privatizačního procesu.

2.6 Volby 2006

Volby roku 2006 následovaly po čtyřletém období, v jehož průběhu se vystřídaly tři vlády, všechny tvořené koalicí ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU. ČSSD v programu po osmi letech u moci, kdy tvořila zprvu jedinou a posléze nejsilnější vládní stranu, hovoří o boji proti korupci jako o jedné ze svých priorit. Korupci je věnovaná samostatná podkapitola programu. Velký důraz je v této části kladen na dosavadní postoj ČSSD vůči korupci. ČSSD je označována za

stranu, která ihned po svém nástupu k moci roku 1998 zahájila nekompromisní boj proti korupčním aktivitám. (ČSSD, 2006) Výsledky stranického tažení proti korupci jsou spatřovány ve skutečnosti, že „[p]roti vládní straně jsou účelově konstruována obvinění ze strany osob, proti kterým jsou vedena trestní řízení za hospodářské delikty [...]“. (ČSSD, 2006, s. 70)

Vládní KDU-ČSL ve svém programu z roku 2006 akcentuje korupci s obdobným důrazem, s jakým tak činil koaliční program roku 2002. Korupci považuje za jeden z největších bezpečnostních problémů, který prorůstá všemi patry státní správy až po nejvyšší patra politická. Korupci nespojuje pouze s úplatkářstvím, ale také s klientelismem a nepotismem. Nutností potírat tyto problémy je věnována celá kapitola. Kromě korupce ve státní správě hovoří KDU-ČSL také o korupci ve zdravotnictví, zejména v případech snahy zajistit si přednostní ošetření (KDU-ČSL, 2006), a také v rámci policie, přičemž za nejkorumpovanější součást považuje policii cizineckou. (KDU-ČSL, 2006) Zbraní proti korupci ve státní byrokracii má být zejména její zeštíhlení a vznik stavu, kdy úředníků bude méně, ale budou lépe placení, díky čemuž pro ně bude braní úplatků nevýhodné.

KSČM jako opoziční strana zmiňuje korupci ve svém programu (KSČM, 2006) pouze okrajově a velmi obecně, když konstatuje, že je třeba korupci potírat. Další opoziční strana – ODS – věnuje ve svém programu korupci prostor nesrovnatelný se všemi doposud probíranými programovými dokumenty. Korupci, kterou považuje za závažný problém, věnuje celou kapitolu. Vedle toho je korupce spojena s řadou dalších témat – s nově zavedeným bodovým systémem v hodnocení dopravních přestupků (ODS, 2006, s. 15), s existencí progresivního zdanění (ODS, 2006, s. 6), se zdravotnictvím (ODS, 2006, s. 38), s armádními zakázkami atd. Korupci považuje ODS za všudy přítomnou, přičemž za největší problém označuje desítky blíže nespecifikovaných korupčních kauz spojených s představiteli předchozí koaliční vlády. (ODS, 2006s, 38) Korupci tedy považuje za problém, který zasáhl nejvyšší patra české politiky, nicméně hlavní důraz je jako v předchozích programech kladen na boj proti nižší korupci v rámci státní byrokracie. Receptem na její snížení má být snížení počtu korupčních příležitostí, tedy zejména omezení oblastí aktivit státu. „Čím méně o nás bude někdo rozhodovat, tím menší bude potřeba někoho korumpovat.“ (ODS, 2006, s. 38)

2.7 Volby 2010

Volby roku 2010 proběhly po předčasném pádu koaliční vlády ODS, KDU-ČSL a Strany zelených a po mezičase vlády úřednického kabinetu **Jana Fischera**, která byla podporována zpočátku ODS, ČSSD a Stranou zelených, která později svoji podporu stáhla. Plán politických stran konat po pádu vlády předčasné volby již roku 2009 byl zamítnut Ústavním soudem.

Nejsilnější vládní strana, ODS, ve svém programu zmiňuje boj proti korupci mezi hlavními programovými prioritami. Zvládnutí potírání korupce však zároveň nezařazuje mezi úspěchy, kterými by se předchozí vláda **Mirka Topolánka** mohla pochlubit. Veškeré zmínky o korupci jsou soustředěny do krátké samostatné kapitoly (ODS, 2010), ve které strana klade důraz na transparentnost veřejných zakázek a opět na snižování byrokracie a státních dotací, jelikož rozrostlou byrokracií a aktivitu státu v různých oblastech považuje za zdroje korupce. Korupce je tedy spojena dominantně s byrokracií, nikoli vysokými politickými představiteli, čímž se tento program částečně odlišuje od předchozího programu ODS, kde bylo propojení korupce a vyšší politiky zmíněné.

Druhá ze stran, které byly do jmenování úřednické vlády členem koalice – KDU-ČSL –, věnuje korupci ve svém programu značný prostor. „*Korupce se v naší zemi postupně stala tak závažným společenským problémem, že dnes začíná destabilizovat demokratické fungování státu, významně snižuje efektivitu hospodaření s veřejnými prostředky a v neposlední řadě také oslabuje důvěru občanů k veřejné správě. Je dnes jedním z největších ohrožení demokracie u nás.*“ (KDU-ČSL, 2010, s. 34) Kromě zvláštní kapitoly, ve které je nabídnuta řada konkrétních opatření (zavedení institutu protikorupčního agenta, zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, vytvoření speciálního oddělení na státním zastupitelství atd.), je korupce v programu spojována s různými tématy – s fungováním policie (KDU-ČSL, 2010) nebo hazardem. Neochota politiků postavit se hazardu je podle KDU-ČSL (2010) je dána tím, že hazard generuje značné prostředky, které jsou využívány jako úplatky pro politiky. Korupce je tedy v programu spojena i s vyššími politickými patry a je považována za systémový problém zásadně ovlivňující fungování státu.

ČSSD jakožto nejsilnější opoziční strana představila boj s korupcí jako jednu z programových priorit. (ČSSD, 2010). Za problém je považována i velká korupce v rámci politiky (ČSSD, 2010), jejíž rozšíření vede k ohrožení samotné podstaty demokracie. (ČSSD, 2010) Ve srovnání s předchozími programy se v

těchto volbách ČSSD proti korupci vymezila daleko zřetelněji. KSČM (2010) považuje korupci v ČR za problém systematicky prorůstající do státních struktur a poškozující ekonomické zájmy státu. Korupce tedy není považovaná za oddělené a jednotlivé korupční jevy, ale za systémový problém. Více zmínek o korupci v programu nenalezneme.

2.8 Volby 2013

Doposud poslední sněmovní volby proběhly roku 2013. Důvodem předčasných voleb byl pád vlády **Petra Nečase**. Tato vláda, která si vytyčila boj proti korupci jako jeden z hlavních cílů, což vtělila i do názvu koaliční smlouvy (*Koaliční smlouva o vytvoření koalice rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci* – srov. ODS, TOP09, Věci veřejné, 2010), byla tvořena koalicí ODS, TOP09 a Věcí veřejných (po rozkolu ve straně Věci veřejné vládu podporoval nově vzniklý subjekt LIDEM). Poslední období fungování koalice bylo poznamenáno řadou korupčních kauz, z nichž za nejvýznamnější lze považovat vazbu uvalenou na tři bývalé poslance ODS a zadržení blízké spolupracovnice **Petra Nečase, Jany Nagyové** (Kupka, Mochťák, 2014),¹¹ některé kauzy nebo podezření na korupci se ale týkaly i Věcí veřejných (viz např. Müller, 2012 nebo Naxera, 2015) a TOP09. Po následném jmenování vlády **Jiřího Rusnoka**, kterému nebyla poslanci vyslovena důvěra, proběhly volby roku 2013 jako volby předčasné.

ODS jako nejsilnější strana vlády **Petra Nečase** ve svém třicetistránkovém programu (ODS, 2013) o korupci důsledně mlčí – nenalezneme o ní jedinou zmínku. KDU-ČSL, která strávila poslední volební období jako neparlamentní strana, zmiňuje ve svém programu korupci jako velký limit fungování státní správy. „*Pokud v České republice něco opravdu nefunguje, pak je to státní správa. Neefektivní a zkorumpovaný stát je hlavní brzdou prosperity.*“ (KDU-ČSL, 2013, s. 2) Korupci je věnována celá kapitola programu, která představuje řadu konkrétních řešení, mezi která patří zákaz anonymních akcí, zákon o státní službě či zákon o lobbingu. Velká politická korupce však v programu zmiňována není.

¹¹ Šlo zejména o tři kauzy, které propojovala osoba **Jany Nagyové**, dnes **Nečasové** (více viz Kupka, Mochťák, 2014) a které je možné označit za korupční (argumentace viz např. Naxera, 2014) a navíc propojené s otázkou organizovaného zločinu. Prvním případem je angažmá **Jany Nagyové** ve zneužití zpravodajských služeb, dále v případě tří výše zmíněných poslanců ODS, kteří výměnou za vzdání se mandátů měli získat lukrativní posty (srov. Naxera, 2014), a nakonec ve spojení s tzv. kmotry (zejména **Ivo Rittigem** a **Romanem Janouškem**).

ČSSD jako nejsilnější opoziční strana kupodivu zmiňuje pouze letmo, nicméně spojuje jí s fungováním předchozí vlády vedené ODS: „*Korupce kvetla a prorostla až do nejvyšších pater politiky. Zřetelné byly tendence učinit ze zdravotnictví, sociální péče či školství součástí byznysu. Docházelo k parcelaci a chybné privatizaci státu a jeho infrastruktury.*“ (ČSSD, 2013, s. 3) KSČM zmiňuje ve svém programu (KSČM, 2013) korupci několikrát zejména v souvislosti s nutností korupční jednání přísně trestat. Ale stejně jako v předchozích programech je i nyní korupce zmíněna spíše okrajově a bez sdělení konkrétnějších představ o její podobě nebo příčinách.

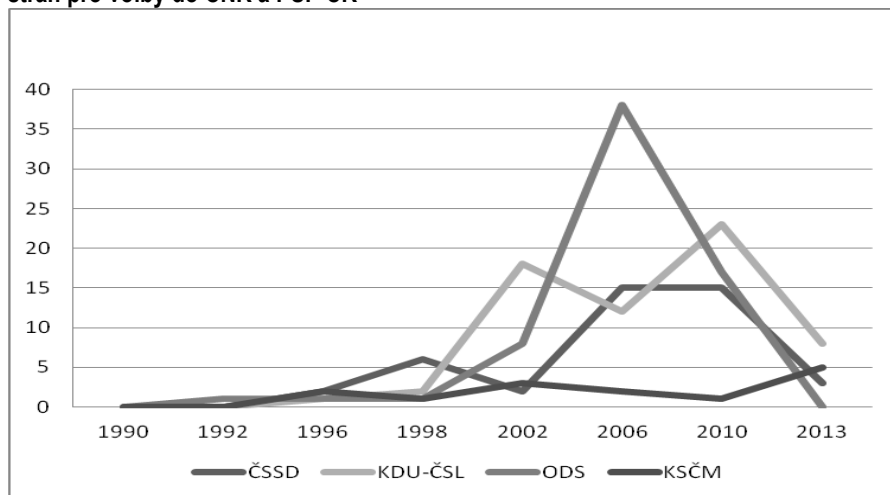
Jak je zřejmé, před volbami roku 2013 korupce nepatřila mezi nejdůležitější témata, na která čtyři tradiční parlamentní strany cílily. A to navzdory tomu (nebo možná právě proto), že v období mezi volbami 2010 a 2013 výrazně rostlo zobrazování korupce v médiích (srov. graf 1 a graf 2), byť se tento růst ve volebním roce opět obrátil v pokles. Zásadnost problému korupce nevyzdvihovala nejen doposud vládní ODS poznamenaná řadou kauz, ale ani opoziční ČSSD, která roku 2012 prošla zejména kauzou spojenou s **Davidem Rathem**. Oproti předchozím programům důraz na problém korupce oslabila i KDU-ČSL. Politické strany, které se s problémem korupce samy potýkaly, tedy toto téma ze svých programů (téměř či zcela) vypustily – kritika korupce v okamžiku, kdy jsou straníci spojováni s různými kauzami, by působila přinejmenším nedůvěryhodně.

Tabuľka 1: Kvantifikácia výskytu zmienok o korupcii v programech vybraných politických strán pro voľby do ČNR a PSP ČR¹²

	ČSSD	KDU-ČSL	ODS	KSČM
1990	0	0	---	0
1992	0	0	1	0
1996	2	1	1	2
1998	6	2	1	1
2002	2	18	8	3
2006	15	12	38	2
2010	15	23	17	1
2013	3	8	0	5

Zdroj: zpracováno autorem

Graf 6: Kvantifikácia výskytu zmienok o korupcii v programech vybraných politických strán pro voľby do ČNR a PSP ČR

Zdroj: zpracováno autorem

¹² I v prípade, že strany kandidovali v rámci koalície, je predstaven program pouze zvolené strany (jde o tyto případy – 1990 kandidovala ČSL v rámci koalície KDU, 1992 kandidovala ODS ve volební koalici s KDS a KSČM zároveň kandidovala v rámci koalície Levý blok). Výjimkou je rok 2002, kdy KDU-ČSL a US-DEU v rámci Koalície předložily společný program. V rámci voleb roku 1990 není zohledněna ODS, která v této době neexistovala. V těchto volbách dále nekandidovala doposud neexistující KSČM, jde o volební program KSČ. Tabuľka shrnuje výskyt odkazů ke korupcii ve všech podobách tohoto slova (zkorumpovaný, protikorupční, atd.)

Závěrečné poznámky

Podíváme-li se na zobrazování tématu korupce v programech politických stran v průběhu postkomunistického vývoje a také na frekvenci tohoto zobrazování (viz tabulku 1 a graf 6), lze konstatovat několik závěrů. V počátku 90. let nebyla korupce příliš řešeným tématem, nicméně v programech zejména opozičních levicových stran se brzy začal objevovat důraz na spojení procesu postkomunistické privatizace doposud státního majetku a nelegálních finančních aktivit včetně korupce, respektive důraz na propojení soukromých ekonomických zájmů se zájmy veřejnými. Kritika privatizace ve spojitosti s korupcí se objevuje v programech ČSSD a KSČM ještě v roce 1998. Privatizace je představena jako proces, který díky svému způsobu provedení vedl k nezákonnému obohacení řady jedinců. Naopak ODS (a do jisté míry také KDU-ČSL) vyzdvihovala pouze pozitivní dopady privatizace a jakékoli negativní aspekty nezmiňovala. To se týká i tématu korupce. Souvisí to i s výše představenou bagatelizací korupce ze strany některých vládních politiků v počátku 90. let.

Druhý závěr lze učinit v souvislosti s volbami roku 2002, které následovaly po čtyřletém období tzv. opoziční smlouvy a byly volbami, kdy poprvé důraz na korupci výrazněji narostl. Dále lze říci, že korupce je v programech pojímána různě – kupříkladu ODS spojuje korupci dominantně s drobnější korupcí byrokratickou, ale v řadě dalších programů (zejména Koalice, 2002; ČSSD, 2010 a 2013; KSČM, 2010; ODS, 2006¹³) nalezneme přesvědčení o systematickém prorůstání korupce nejen do státní byrokracie, ale i do vyšších politických pater. Zároveň je patrné, že důraz na korupci ve vyšších sférách zdůrazňují jednotlivé strany zejména v případě, že v období předcházejícím daným volbám působily nikoli jako součást vlády, ale jako opozice. Často se v takových případech stává, že nárůst korupce v předchozích letech spojují zejména s působením předchozí vlády, vůči níž tvořily opozici (srov. zejména Koalice, 2002; ČSSD, 1998 a 2013; ODS, 2006). Téma korupce se tak zjevně stalo nástrojem politického boje mezi jednotlivými stranami.¹⁴ Další zajímavé

¹³ Tento program určený pro volby, před jejichž konáním byla ODS osm let v opozici, představuje v pojetí korupce v programech ODS výjimku.

¹⁴ Toto je ostatně patrné nejen ze stranických programů, ale ze sledování politických debat na půdě Poslanecké sněmovny i kdekoli jinde. Pro ilustraci můžeme vybrat několik na sebe navazujících výroků a případů, kde se tento přístup projevil z různých stran. Zhruba dva týdny před svým zatčením vyčítal středočeský hejtman **David Rath** (ČSSD) v Poslanecké sněmovně vládě její neochotu potírat korupci slovy „[t]otálně jste zdiskreditovali termín boje s korupcí. Dnes, když řekne

zjištění souvisí s parlamentními volbami roku 2013, ve kterých celkově důraz na korupci u jednotlivých stran rapidně poklesl (nejmarkantnější je to v případě ODS, která se v programu korupci a souvisejícím jevům zcela vyhýbá), což lze spojit zejména s řadou korupčních či ve spojitosti s korupcí zmiňovaných kauz, které byly v předchozích letech v souvislosti s vysokými politickými patry medializovány (často právě ve spojitosti s ODS – srov. Kupka, Mochťak, 2014). Kontrastuje to i s nárůstem počtu článků a zpráv v médiích (viz graf 1 a graf 2), který kulminoval roku 2012 (s mírným poklesem do roku 2013) a také s průzkumy veřejného mínění, kdy roku 2013 odpovědělo 95 % respondentů, že korupce je závažným problémem, přičemž největší důraz byl kladen na korupci vyšších politických a úřednických představitelů, financování politických stran a prorůstání byznysu a politiky (srov. výše nebo Transparency International – Česká republika, 2013). V závěru je třeba říci, že nejvíce okrajovým tématem se korupce stala v programech KSČM. Zatímco zejména v letech 1992, 1996 a 1998 komunistické programy korupci explicitně i implicitně spojovaly zejména s privatizačním procesem, v pozdějších obdobích je korupce zmiňována velmi heslovitě pomocí obecných frází o škodlivosti korupce a o potřebě proti korupci zasáhnout. Ačkoli KSČM stojí mimo struktury výkonné moci a stojí tudíž do velké míry mimo korupční skandály, které provází některé politiky různých vládních či ex-vládních politických stran, je kupodivu, že téma korupce v rámci předvolebního boje výrazněji neakcentuje, přestože by mohlo posílit vymezení „nezkorumpovaní MY“ versus „zkorumpovaní ONI“, což je vymezení, které je u českých voličů v posledních letech volebně zajímavé (viz níže).

Poslední učiněná poznámka bude obecnější povahy a bude se týkat propojení korupce a stranického systému. Jak je patrné z průzkumů veřejného

politik boj s korupcí, tak je směšný.“ (iHNED.cz, 2012) **David Rath** se po svém zatčení stal předmětem kritiky mnoha vládních politiků. Nedlouho poté informovala policie, že hodlá obvinít bývalou ministryni obrany **Vlastu Parkanovou** (TOP09) v souvislosti s nákupem předražených armádních letounů CASA. V jedné z debat, které k tomuto tématu na půdě Poslanecké sněmovny proběhly, se premiér **Petr Nečas** (ODS) ostře vyjádřil proti postupu policie: „*Dovolte mi říci poměrně tvrdou a jasnou tezi, že o tom, kdo bude ve vládě, nebo nebude ve vládě, nebude cestou žádosti o vydání rozhodovat parta policejních plukovníků nebo podplukovníků, to by asi nebyl ten správný krok.*“ (iDNES.cz, 2012b) Ve stejném duchu hovořil o **Parkanové** její stranický kolega **Miroslav Kalousek** (TOP09), který policejní postup označil za zvlí a snahu kriminalizovat politické rozhodnutí. Naopak ČSSD, sama v nedávné době silně zasažená kauzou **Davidova Ratha**, požadovala rezolutně odchod **Parkanové** z vedení Poslanecké sněmovny. (iDNES.cz, 2012a) Podobných případů, kdy je téma korupce takovýmto způsobem využíváno k politickému boji a politickým debatám, bychom našli daleko více. Uvedený příklad měl sloužit pouze pro ilustraci.

mínění, česká veřejnost je v posledních letech přesvědčená o zkorumpovanosti příslušníků politické reprezentace. Přesvědčení o takto rozsáhlé korupci se výrazně podepisuje na tom, jakým způsobem občané vnímají samotný režim a jeho jednotlivé složky, tedy například instituce, konkrétní politiky nebo politické strany. (Linek, 2010) Z předchozí kapitoly bylo patrné, že „tradiční“ politické strany v posledních letech ve svých programech ustupují od zobrazování nutnosti řešit problém korupce. Je možné domnívat se, že vysoké vnímání korupce ze strany veřejnosti je zdrojem politické nespokojenosti, která je posílená tím, že „tradiční“ strany dostatečně nereflektují téma korupce. To poté v některých případech vede ke změně stranické podpory, což se ukázalo ve volbách roku 2010 i 2013, kdy uspěly nové politické strany vzniklé vně dosavadního stranického spektra, přičemž obě tyto strany (Věci veřejné roku 2010 a ANO roku 2013) kladly ve svých programech důraz na to, že jsou odlišné od zavedených politických formací, přičemž důraz na korupci byl v programech obou stran společně s důrazem na potřebu generální výměny politiků jasně přítomný. V případě ANO heslem „*Nejsme jako politici, makáme*“ (ANO, 2014), v případě Věcí veřejných spojitostí boje proti tzv. dinosaurům v politice s bojem proti korupci, z čehož vyplýval i započetí předvolební kampaně prostřednictvím symbolického výstřelu dělem na Strakovu akademii. (Novinky.cz, 2010; Věci veřejné, 2010) Zejména v případě ANO je důležitý prvek zveřejňování „nepolitičnosti“ a „nestranickosti“, což výrazně koresponduje s obecně rozšířeným přesvědčením o zkorumpovanosti politických stran (srov. graf 3 a graf 4).

Literatura:

- ANO. 2014. *Makáme* [online]. ANO 2011. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.anobudelip.cz/makame>>.
- CÍSAŘ, O., PETR, T. 2007. Party funding in the Czech Republic. In Smilov, D., Tiplal, J. (eds.). *Political Finance and Corruption in Eastern Europe. The Transition Period*. Aldershot a Burlington: Asghate, 2007. ISBN 978-0754670469, s. 71 – 89.
- CVVM. 2014. *Postoje k politickým stranám – září 2014* [online]. 2014. Centrum pro výzkum veřejného mínění. [cit. 8. 11. 2014]. Dostupné na internetu: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7280/f3/pv141029.pdf>.

- Česká televize. 2011. *Mor korupce* [online]. 2011. Ta naše povaha česká. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1100627928-ta-nase-povaha-ceska/411235100011018-mor-korupce/>>.
- ČSL. 1990. *Volební program* (poskytnuto sekretariátem strany 20. 9. 2014).
- ČSSD. 1990. *Program Československé sociální demokracie schválený XXIV. sjezdem ve dnech 24.–25. března 1990* [online]. 1990. Česká strana sociálně demokratická. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/>>.
- ČSSD. 1992. *Volební program* [online]. 1992. Česká strana sociálně demokratická. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/>>.
- ČSSD. 1996. *Lidskost proti sobectví. Volební program České strany sociálně demokratické* [online]. 1996. Česká strana sociálně demokratická. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/>>.
- ČSSD. 1998. *Lidskost proti sobectví* [online]. 1998. Česká strana sociálně demokratická. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/>>.
- ČSSD. 2002. *Volební program 2002* [online]. 2002. Česká strana sociálně demokratická. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/>>.
- ČSSD. 2006. *Jistoty a prosperita. Volební program 2006* [online]. 2006. Česká strana sociálně demokratická. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/>>.
- ČSSD. 2010. *Program jistoty a naděje. Lepší budoucnost pro obyčejné lidi* [online]. 2010. Česká strana sociálně demokratická. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/>>.
- ČSSD. 2013. *Prosadíme dobře fungující stát. Volební program ČSSD* [online]. 2013. Česká strana sociálně demokratická. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/>>.
- FRIČ, P. 1999. Korupční klima v ČR. In Frič, P. a kol. *Korupce na český způsob*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-26-9, s. 73–115.
- GRZYMALA-BUSSE, A. 2007. *Rebuilding Leviathan. Party Competition and State Exploitation in Post-Communist Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 274 s. ISBN 978-0-521-69615-9.

- HOLMES, L. 2003. Political Corruption in Central and Eastern Europe. In Bull, M. J., Newell, J. L. (eds.). *Corruption in Contemporary Politics*. New York: Palgrave Macmillan. 2003. ISBN 9781403919991, s. 193–206.
- iDNES.cz. 2012a. *Je to zvlúle, Parkanovou viní, že obcuje se Satanem, pŕitvrdil Kalousek* [online]. iDNES. 14. 6. 2012. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <http://zpravy.idnes.cz/je-to-policejni-zvule-pritvrdi-kalousek-pri-obrane-parkanove-ptb-/domaci.aspx?c=A120614_131650_domaci_kop>.
- iDNES.cz. 2012b. *Parta policejních plukovníků nebude rozhodovat o vládě, řekl Nečas* [online]. iDNES. 16. 4. 2012. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <http://zpravy.idnes.cz/parta-policejnich-plukovniku-nebude-rozhodovat-o-vlade-rika-necas-10j-/domaci.aspx?c=A120614_160051_domaci_kop>.
- iHNED.cz. 2012. *Doktor Rath ochromil ČSSD korupční injekcí* [online]. iHNED. 16. 5. 2012. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <http://archiv.ihned.cz/c1-55813270-doktor-rath-ochromil-cssd-korupcni-injekci?utm_source=mediafed&utm_medium=rss&utm_campaign=mediafed>.
- KARKLINS, R. 2005. *The System Made Me Do It. Corruption In Post-Communist Societies*. Armonk a Londýn: M. E. Sharpe, 2005. 219 s. ISBN 9780765616340.
- KDU-ČSL. 1992. *Průvodce politikou KDU-ČSL* (poskytnuto sekretariátem strany 20. 9. 2014).
- KDU-ČSL. 1996. *Klidná síla – jistota, bezpečí. Průvodce politikou KDU-ČSL. Volební program 1996* (poskytnuto sekretariátem strany 20. 9. 2014).
- KDU-ČSL. 1998. *Průvodce politikou KDU-ČSL. Volební program 1998* (poskytnuto sekretariátem strany 20. 9. 2014).
- KDU-ČSL. 2006. *Volební program. Volby 2006* [online]. 2006. Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.kdu.cz/o-nas/dokumenty/volebni-programy>>.
- KDU-ČSL. 2010. *Volební program 2010–2014* [online]. 2010. Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.kdu.cz/o-nas/dokumenty/volebni-programy>>.
- KDU-ČSL. 2013. *Dáme zemi do pořádku. Volební program KDU-ČSL 2013–2017* [online]. 2013. Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.kdu.cz/o-nas/dokumenty/volebni-programy>>.
- Koalice. 2002. *Volební program* (poskytnuto sekretariátem strany KDU-ČSL 20. 9. 2014).

- KOPECKÝ, P. 2012. Give Me *Trafika*: Party Patronage in the Czech Republic. In Kopecký, P., Mair, P., Spirova, M. (eds.). *Party Patronage and Party Politics in European Democracies*. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 978-0-19-959937-0s. 74–91.
- KOPEČEK, L. 2013. Opoziční smlouvy „za kopečky“ II.: Byl pakt ČSSD a ODS z let 1998 – 2002 demokratickou deviací? In *Central European Political Studies Review*, roč. 15, 2013, č. 4. ISSN 1212-7817, s. 284–299.
- KSČ. 1990. *Volební program Komunistické strany Československa* [online]. 1990. Komunistická strana Československa. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.kscm.cz/politika-kscm/volebni-program>>.
- KSČM. 1992. *Co chtějí komunisté? Volební program KSČM* [online]. 1992. Komunistická strana Čech a Moravy. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.kscm.cz/politika-kscm/volebni-program>>.
- KSČM. 1996. *Volební program komunistické strany Čech a Moravy 1996–2000. Socialismus – šance pro budoucnost* [online]. 1996. Komunistická strana Čech a Moravy. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.kscm.cz/politika-kscm/volebni-program>>.
- KSČM. 1998. *Jiní o lidech, my s lidmi* [online]. 1998. Komunistická strana Čech a Moravy. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.kscm.cz/politika-kscm/volebni-program>>.
- KSČM. 2002. *S lidmi pro lidi. Volební program KSČM, volby do Poslanecké sněmovny PČR 2002* [online]. 2002. Komunistická strana Čech a Moravy. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.kscm.cz/politika-kscm/volebni-program>>.
- KSČM. 2006. *Volební program Komunistické strany Čech a Moravy na období 2006–2010 (volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2006)* [online]. 2006. Komunistická strana Čech a Moravy. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.kscm.cz/politika-kscm/volebni-program>>.
- KSČM. 2010. *Otevřený volební program KSČM pro volby do PS PČR 2010* [online]. 2010. Komunistická strana Čech a Moravy. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.kscm.cz/politika-kscm/volebni-program>>.
- KSČM. 2013. *Program pro budoucnost* [online]. 2013. Komunistická strana Čech a Moravy. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.kscm.cz/politika-kscm/volebni-program>>.

- KUPKA, P., MOCHŤAK, M. 2014. Aféra Nagygate mezi korupcí a organizovaným zločinem: korupční sítě a jejich možný vliv na kvalitu demokracie v České republice. In *Central European political studies review*, roč. 16, 2014, č. 4. ISSN 1212-7817, s. 237–263.
- LINEK, L. 2010. *Zrazení snu? Struktura a dynamika postojů k politickému režimu a jeho institucím a jejich důsledky*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. 259 s. ISBN 978-80-7419-029-2.
- LINEK, L., OUTLÝ, J. 2008. Czech Republic: Is It Possible To Buy Political Stability? In Roper, S. D., Ikstens, J. (eds.). *Public Finance and Post-Communist Party Development*. Aldershot, Hampshire: Ashgate, 2008. ISBN 978-0-7546-7179-4, s. 77–94.
- MÜLLER, K. B. 2012. Kmotři, dárky a moderní byrokracie: dílčí shrnutí a dvě kritické poznámky k sociálním studiím lobbingu. In *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*, roč. 8, 2012, č. 3. ISSN 1802-0364, s. 81–101.
- NAXERA, V. 2014. Stranická patronáž a její vztah ke korupci a klientelismu: teoretický koncept a nástin uplatnění v postkomunistickém prostředí. In *Central European Political Studies Review*, roč. 16, 2014, 4. ISSN 1212-7817, s. 264–287.
- NAXERA, V. 2015. Veřejné nebo soukromé? Příspěvek do debaty o charakteru korupčních a klientelistických jevů. In *Střed/Centre*, roč. 7, 2015, č. 1. ISSN 1803-9243 (v tisku).
- Novinky.cz. 2010. *Věci veřejné začaly kampaň výstřelem z děla na Strakovu akademii* [online]. 2010. Novinky. 20. 4. 2010. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.novinky.cz/domaci/198058-veci-verejne-zacaly-kampan-vystrelem-z-dela-na-strakovu-akademii.html>>.
- ODS, TOP09, Věci veřejné: 2010. *Koaliční smlouva o vytvoření koalice rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci* [online]. 2010. Občanská demokratická strana. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.ods.cz/docs/dokumenty/koalicioni-smlouva-2010.pdf>>.
- ODS. 1992. *Svoboda a prosperita. Volební program ODS* [online]. 1992. Občanská demokratická strana. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.ods.cz/politicky-program/volebni-programy>>.
- ODS. 1996. *Volební program ODS. Parlamentní volby 1996* [online]. 1996. Občanská demokratická strana. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.ods.cz/politicky-program/volebni-programy>>.

- ODS. 1998. *Hlavu vzhůru. Volební program ODS* [online]. 1998. Občanská demokratická strana. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.ods.cz/politicky-program/volebni-programy>>.
- ODS. 2002. *Volební desatero. Volby 2002* [online]. 2002. Občanská demokratická strana. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.ods.cz/politicky-program/volebni-programy>>.
- ODS. 2006. *Společně pro lepší život. Volby 2006* [online]. 2006. Občanská demokratická strana. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.ods.cz/politicky-program/volebni-programy>>.
- ODS. 2010. *Řešení, která pomáhají. Podrobný volební program* [online]. 2010. Občanská demokratická strana. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.ods.cz/politicky-program/volebni-programy>>.
- ODS. 2013. *Volební program Volím pravici* [online]. 2013. Občanská demokratická strana. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.ods.cz/politicky-program/volebni-programy>>.
- PŠEJA, P. 2005. *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989–1998*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 203 s. ISBN 80-7325-069-1.
- REED, Q. 1999a. Korupce v privatizaci českou cestou. In Frič, P. a kol. *Korupce na český způsob*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-26-9, s. 159–204.
- REED, Q. 1999b. Politická korupce v postkomunistické společnosti. In Frič, P. a kol. *Korupce na český způsob*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-26-9, s. 116–158.
- SEDLÁČKOVÁ, M. 2012. *Důvěra a demokracie. Přehled sociologických teorií důvěry od Tocquevilla po transformaci v postkomunistických zemích*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. 271 s. ISBN 978-80-7419-058-2.
- TABERY, E. 2008. *Vládneme, neruší: opoziční smlouva a její dědictví*. Praha: Respekt Publishing, 2008. 300 s. ISBN 978-80-903766-3-2.
- Transparency International – Česká republika. 2013. *Mapování korupce* [online]. 2013. Transparency International. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.transparency.cz/co-delame/temata/mapovani-korupce/>>.
- Transparency International. *Corruption Perception Index* [online]. Transparency International. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.transparency.org/research/cpi/overview>>.

- USLANER, E. M. 2008a. Coping and Social Capital: the Informal Sector and the Democratic Transition. In Lewandowski, J. D., Znoj, M. (eds.). *Trust and Transitions: Social Capital in a Changing World*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. ISBN 978-1443809955, s. 3–27.
- USLANER, E. M. 2008b. *Corruption, Inequality, and the Rule of Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 360 s. ISBN 9780521874892.
- Věci veřejné. 2010. *Politický program* [online]. 2010. Věci veřejné. [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné na internetu: <<https://www.veciverejne.cz/program.html>>.